

leto s divnim belim konjem

viljem sarojan

Jednoga od onih dobrih starih dana kad mi je bilo devet godina, i svet bio prepun svakovrsnih čudesa, a život još uvek predivan i tajanstven san, moj rođak Murad, koga su svi, izuzev mene, držali za ludog, došao je pred moju kuću u četiri sata ujutro i probudio me lupajući na prozor.

— Arame, pozva on.

Iskočih iz kreveta i pogledah kroz prozor. Nisam mogao da poverujem u ono što sam video.

Ne beše još jutro, ali kako je bilo leto, a zori je trebalo tek koji trenutak pa da se promoli iza čoška, bilo je dovoljno svetlo da bih shvatio da ne sanjam.

Moj rođak Murad sedeo je na divnom belem konju.

Provukoh glavu kroz prozor i protrljah oči.

— Da, reče on na jermenskom. Ovo je konj. Ne sanjaš. Požuri se, ako hoćeš da jaš.

Znao sam da se moj rođak Murad raduje životu više od bilo kog drugog ko je na ovaj svet dospeo greškom, ali ovo beše više no što sam li ja sâm mogao poverovati.

Na prvom mestu, moja najranija sećanja behu sećanja na konje, a moja prva žudnja beše žudnja za jahanjem.

Ovo je onaj lepi deo priče.

Na drugom mestu, bili smo siroti.

To je onaj drugi deo priče, koji mi nije dozvoljavao da poverujem u ono što mi je bilo pred očima.

Bili smo siroti. Nismo imali novca. Citanovo naše pleme beše zapalo u siromaštvo. Svaka grana porodice Garaglanijan živila je u najneobičnijoj i najsmesnijoj bedi na svetu. Niko nije shvatao odkud nam dovoljno para da se prehranimo, čak ni starci u našoj porodici nisu to mogli da shvate. Ali, što je najvažnije, bili smo čuveni po svom poštenju. Bili smo čuveni po svom poštenujotriku nekih jedanaest vekova, čak i onda kad smo bili najbogatija porodica na čitavom svetu, kako smo mi to voledi da mislimo. Pre svega, bili smo ponosni, onda pošteni, a zatim, razlikovali smo dobro od rđavog. Niko naš ne bi ni za šta na svetu iskoristio koga, a kamoli ukrao.

I dabome, makar da sam lepo mogao da vidim konja, beše veličanstven; makar da sam mogao da ga omirišem, beše čudesno; mada sam mogao da ga čujem kako diše, beše tako uzbudljivo; ja nisam mogao da poverujem da taj konj ima ikakve veze s mojim rođakom Muradom, ili sa mnom, ili s bilo kojim drugim članom naše porodice, budnim ili usnulim, jer sam znao da moj rođak Murad nije mogao kupiti tog konja, a ako ga nije mogao kupiti, mora biti da ga je ukrao, a ja nisam htio da poverujem da ga je ukrao.

Niko iz porodice Garaglanijana ne može biti lopov.

Razrogačeno sam gledao čas u rođaka Murada, čas u konja. I u jednom i u drugom beše neke pobožne mirnoće i razdražanosti, koje su me s jedne strane ushičivale, a s druge strašile.

— Murade, zapitah, gde si ukrao tog konja?

— Skoči kroz prozor, reče, ako hoćeš da jaš.

Znači, istina je. *Ukrao* ga je. U to ne beše nikakve sumnje.

Došao je da me pozove da jašem s njim, ili ne, već kako mi je volja.

E, pa, činilo mi se da ukrasti konja radi jahanja nije isto što i ukrasti nešto drugo, na primer novac. Po meni, to možda uopšte i nije krađa. Ako ste ludi za konjima, kao moj rođak Murad i ja, to onda nije krađa. To ne bi bila krađa sve dok konja ne bi ponudili na prodaju, što, dobro sam to znao, mi nikad ne bismo učinili.

— Čekaj da se obučem, rekoh.

— Dobro, reče, ali se požuri.

Natukoh na sebe odelo.

Iskočih kroz prozor i usedoh na konja iza rođaka Murada.

Te godine živeli smo na kraju grada u Ulici kestenova. Iza naše kuće započinjala su polja, vinograd, voćnjaci, kanali, seoski putevi. Za manje od tri minute stigosmo u Ulicu maslinu i konj tada poče da kaska. Vazduh beše svež i divno ga je bilo udisati. Moj rođak Murad, za koga su svi misili da je jedan od najljudih u našoj porodici, poče da peva, hoću reći, poče da urla.

Kroz svaku porodicu provlači se nit ludiila, a za mog rođaka Murada mislio se da je prirodnost nastavak te lude linije u našem plemenu. Pre njega imali smo čika-Kozrova, ljudeskaru ogromne glave s crnom kosom i najvećim brkovima u dolini sv. Joakima, čoveka preke naravi, tako naprasitog, tako nestreljivog, da je svakog prekidao u govoru, derući se: *Nije to strašno, samo ne misli na to.*

I to bi bilo sve, bez obzira o čemu se razgovaralo. Jednom se desilo da je njegov rođeni sin Arak pretrčao osam ulica do berbernice u kojoj mu je otac potkresivao brkove, da bi mu rekao da im gori kuća. A čova Kozrova ti se uspravil na stolici i razdiera: *Nije to strašno, samo ne misli na to.* Brijać mu reče: *Ama, dečko ti govorid da ti gori kuća.* Moj ti je Kozrov i dalje urlao: *Dosta, kažem ti, nije to strašno.*

Za mog rođaka Murada se smatralo da je prirodnost potomak ovog čoveka, mada je Muradov otac bio Zorab, čovek praktičan i ništa drugo. Ali, tako ti je bilo u našem plemenu. Čovek je mogao biti otac sinovljeva tela, ali to ne znači da je istovremeno bio i otac njegovoj duši. Raspored duša u našem plemenu beše od samog početka svojevoljan i nestalan.

Jahali smo, a moj rođak Murad je pevao. Ma kako to drugima izgledalo, mi smo sad bili u našoj staroj postojbinu, gde smo, barem kako su tvrdili naši susedi, jedino i spadali. Pustili smo konja da kasa dogodi mu se kasalo.

Konačno, moj rođak Murad reče: — Silazi. Hoću sam da jašem.

— Hoćeš li i mene pustiti da jašem sam? Pitao sam.

— To zavisi od konja, reče moj rođak. — Silazi.

— Konj će me pustiti da jašem, rekoh ja.

— Videćemo, kaza. — Ne zaboravi da ja umem s konjima.

— Pa dobro, rekoh, kako god ti umeš s konjima, tako umem i ja.

— Zarad tvoje sigurnosti, reče, nadam se da je tako. Silazi.

— Dobro, rekoh ja, ali zapamti da me moraš pustiti da jašem sam.

Sišao sam, a moj rođak Murad obode konja petama i povika: »Vezire, trk.« Konj se propre, frknu, i pomamno odjuri, a to beše najlepše što sam ikad video.

Moj rođak Murad je gonio konja preko polja sa suvom travom sve do kanala, prešao preko kanala i vratio se kroz pet minutu, sav mokar.

Sunce je izlazilo.

— Sada je na mene red da jašem, rekoh.

Moj rođak Murad side s konja.

— Jaši, kaza.

Skočih konju na leđa i za trenutak spoznah najgroznejši strah. Konj se nije micao.

— Ritni ga, reče moj rođak Murad. — Šta čekaš? Moramo ga vratiti, pre no što se sav svi razbudi i razmili.

Ritnul konja. On ponovo uzmaknu i frknju. A potom poče da juri. Nisam znao šta da radim. Umesto da pojuri preko polja prema kanalu, konj odluči da krene putem sve do vinograda Dikrana Halabtijana, gde poče da preskače čokoće. Preskočio je sedam čokota, pre no što sam pao. Zatim nastavi da trči.

Moj rođak Murad dotrča putem.

— Briga me za tebe, vikao je. — Moram uhvatiti konja. Ti idi ovuda, a ja ću onuda. Ako naideš na njega, budi blag. Ja ću već stići.

Ja nastavih putem, a moj rođak Murad odo preko polja prema kanalu.

Trebalo mu je pola sata da nađe konja i da ga vrati.

— Dobro je, reče, skači.

— Ceo svet je već budan. Šta ćemo radići? — zapitah.

— Pa, reče, il' ćemo ga vratiti, ili sakriti do sutra ujutro.

Nije izgledalo kao da se brine, pa sam znao da će ga sakriti i neće vratiti, u svakom slučaju, bar ne za izvesno vreme.

— Gde ćeš ga sakriti? — pitao sam.

— Znam jedno mesto, reče.

— Koliko dugo već kradeš tog konja? — pitao sam.

Odjednom mi bi jasno da on već izvesno vreme svakog jutra izlazi na jahanje, i da je ovog jutra došao po mene samo zato što zna koliko čeznem da jašem.

— Ko ono spomenuto kradu? — upita.

— Bilo kako bilo, rekoh, kada si počeo da jaš u zoru?

— Tek odjutros, odgovori.

— Govoriš li istinu? — pitao sam.

— Pa naravno da ne govorim, reče, ali ako nas otkriju, tako ćeš kazati. Ne želim da oboje budemo lažovi. Ti samo znaš da smo odjutros počeli da jašemo.

— Dobro, rekoh.

Odveo je konja lagano do šupe u jednom napuštenom vinogradu, koji je nekad bio ponos li dika seljaku po imenu Fetvadžijan. U šupi beše zobi i suve deteline. Kretosmo kući.

— Nije bilo lako, kaza, naterati konja da se tako lepo ponaša. Prvo je hteo da mi odbegne, ali, kao što rekoh, ja umem s konjima. Mogu da navedem konja da sam zaželi da čini sve ono što ja hocu. Mene konji razumeju.

— Kako ti to radiš? — pitao sam.

— Ja se s konjem sporazumevam, rekao je.

— Da, ali kako? — Pitao sam.

— Jednostavno i poštено, odgovori.

— E pa, rekoh, voleo bih da i ja umem da se tako sporazumevam s konjem.

— Ti si još uvek mali, reče. — Kad ti bude trinaest godina, i ti ćeš umeti.

Otišao sam kući i dobro se nabokao za doručak.

To popodne čika Kozrov svrati kod nas na kafu i duvan. Sedeo je u sobi, pijuckao i pušio i prisjećao se stare postojbine. Tad pristiže još jedan posetilac, seljak po imenu Džon Biro, Asirac, koji je od usamljenosti naučio jermenski. Majka je usamljenom posetiocu donela kafu i duvana, i on zavi cigaretu, pa je i on srkao i pušio, a potom, setno uzdišući, reče: — Mog belog konja, koji je ukraden prošlog meseca, još uvek nema. Ja to ne razumem.

Moj čika Kozrov se jako razljuti i razvika: — Nije to strašno. Šta to znači ostati bez konja? Zar nismo svi ostali bez domovine? Čemu ta kuknjava zbog jednog konja?

— Lako je tebi, gradskom čoveku, da tako govorиш, reče Džon Biro, al' šta ja da radim s čezama? Čemu će mi čeze bez konja?

— Samo ne misli na to, rikao je čika Kozrov.

— Deset milja sam prepešačio da bih dovede stigao, reče Džon Biro.

— Pa imaš, valjda, noge, rikao je čika Kozrov.

— Leva noga me boli, reče seljak.

— Ne misli na to.

— Dao sam šezdeset dolara za tog konja.
— Pljujem ja na tvoj novac, reče čika Kozrov.

Ustade i odgega se napolje, tresnuvši vratima.

Majka pokuša da objasni.

— On ima dobro srce, reče ona. — Sve je to samo zato što čežne za domovinom i što je tako krupan.

Seljak se diže i ode, a ja otrčah kod svog rođaka Murada.

Sedeo je pod jednom breskvom i pokušao da namesti krilo jednom povređenom crvenađaku koji nije mogao da leti.

— Šta je? — upita.

— Seljak, Džon Biro, rekoh. Bio je kod nas. Traži svog konja. Drži ga već mesec dana. Obećaj mi da ga nećeš vratiti dok ne naučim da jašem.

— Tebi će trebati godina dana da naučiš da jašem, reče moj rođak Murad.

— Pa, mogli bismo konja zadržati godinu dana, rekoh ja.

Moj rođak Murad skoči na noge.

— Šta? — prodera se on. — Je l' ti to nagovaraš jednog Garaglanijana da krade. Konj se mora vratiti svom pravom vlasniku.

— Kada? — upitah ja.

— Najdalje za šest meseci, odgovori on.

On baci pticu u vazduh. Ptica je snažno udarala krilima, dvaput je skoro pala, ali konačno polete, pravo uvis.

Rano izjutra tokom dve nedelje, moj rođak Murad i ja izvodili smo konja iz šupe u napuštenom vinogradu, gde smo ga skrivali, pa smo jahali na njemu, i svakog jutra, kad bi na mene došao red da jašem sam, konj je preskakao čokoće i grmlje, pa bi me zbacio i otkasao. Uprkos svemu, nudio sam se da ču naučiti da jašem kao što jaše moj rođak Murad.

Jednog jutra, vraćajući se u Fetavadžianov napušteni vinograd, naletesmo na seljaka Džona Biroa, koji je išao u grad.

— Pusti mene da govorim, reče moj rođak Murad. — Ja umem sa seljacima.

— Dobro jutro, Džone, reče on seljaku.

Seljak je čežnjivo gledao u konja.

— Dobro jutro, deco mojih prijatelja, kaže on. — Kako vam se zove konj?

— Duša, reče moj rođak Murad na jermenskom.

— Lepo ime, reče Džon Biro, za lepog konja. Mogao bih se zakleti da je to konj kojeg su mi ukrali pre mnogo nedelja. Smem li da ga pogledam u gubicu?

— Svakako, reče Murad.

Seljak pogleda konju u gubicu.

— Zub za Zub, reče. — Ja bih se zaklelo da je ovo moj konj, da vam ne pozajem roditelje. Dobro mi je poznato da vam je porodica čuvena po poštenju. Pa ipak, ovaj konj je brat blizanac moga konja. Kakvo sumnjaljalo pre bi poverovalo svojim očima no svom srcu. Zbogom moji mladi prijatelji.

— Zbogom, Džone, reče moj rođak Murad.

Rano sledećeg jutra odveli smo konja i stavili ga u šalu u vinogradu Džona Biroa. Psi su išli za nama ne oglašavajući se.

— Psi, šapnuli svom rođaku Muradu. — Mislio sam da će lajati.

— Lajali bi oni na kog drugog, reče on. — Ali, ja umem sa psima.

Moj rođak Murad obgrli konja, snažno pritisnu svoje lice uz lice konja, pogladi ga, a onda odosmo.

Tog popodneva Džon Biro dođe k nama u čezama, da pokaže mojoj majci konja koji mu je bio ukraden, pa vraćen.

— Ne znam šta da mislim, reče. Konj je snažniji no ikad. A, osim toga, i bolje je volje. Bogu hvala.

Moj čika Kozrov, koji beše u sobi, razjari se i prodera: — Čuti, čoveče, čuti. Konj ti je vraćen. Ne mäslji na to.

Prevela: R. Šević

WEEKEND

fero lipka

WEEKEND (2)

subota na zelenoj livadi
s raskrećenim nogama
trave masiraju
olabavljene mišiće
sise se podižu
prema suncu
nasilnički nas osvajaju
prirodne lepote made in

ali praznina raste
u organizmu čoveka
na mestima
rezervisanim za boga
intimno mirišu
gvožđe beton i plin

SAUNA

svi žure u saunu
kao posle velike zime
kao da toplo leći
nevidljive rane
kao da unutra sedi gol
debo bog

koža za kožom
sa nas pada lagano
kao lišće sa drveća
u oblaku pare
nad užarenom peći
telo drhturi
kao pihtije
svi misle na čistilište
na grebove i na nevaljaštine
a očišćuju se jedva
od prljavštine

ARHEOLOGIJA

prvi šalje poruke u vasiionu
koje ne stižu ni do njegovog uva

drugi lovi senke po ulicama
i sam je senka

treći se spustio u svoje spoljilo
četvrti kalemi proteće na jesenje drveće

peti je zgrabio krčag sa vinom
i još ga i posle smrti drži

šesti bi voleo da pobegne
iz svojih šest koža

svi tapkamo po zemlji
nogama stvaramo novi sloj
pismo nevidljivome

ko zna kada
ko i šta
o nama će da pročita

BELESKA:

Slovački pesnik FERO LIPKA rodio se u Bratislavu, u Čehoslovačkoj, 1946. godine. Živi i radi u Bratislavu, gde na Filozofskom fakultetu predaje jugoslovensku književnost. Pripada srednjoj generaciji slovačkih pesnika. Do sada je štampao sledeće knjige poezije: Hajka (1970), Jezero (1976), Zemlja na jeziku (1978), Orfej na biciklu (1980), Argonauti (1981). Bavi se esejistikom i književnom kritikom. Prevedi poeziju i prevodi sa srpskohrvatskog, slovenačkog i makedonskog. Do sada je preveo niz istaknutih jugoslovenskih pisaca. Književni prevodi: I. Andrić: Omerpaša Latas; M. Crnjanski: Dnevnik o Čarnojeviću, Seobe; M. Selimović: Derviš i smrt, Tvrđava, Ostrvo; Dobrica Čosić: Vreme smrti; A. Isaković: Prazni bregovi, Tren; E. Koš: Vrapi Van Pea; Ž. Pavlović: Cigansko groblje; izvore iz poezije M. Pavlovića, Početak pesme; Lj. Simovića, Pevanje o čudotvorcu, S. Kosovela, Rastanak sa sobom, K. Koviča, Koreni vetrta, T. Ujevića, Pesme; D. Česarica, Visoki jablanovi i antologija savremene bosanskohercegovačke poezije Sarajevoško proljeće.

Prevod i beleška: J. K.